

Anton KATUNAR (Vrbnik)

Sjećanja saborskog zastupnika na 1990. godinu

Razmišljajući danas, nakon dvadeset i pet godina, o burnim vremenima s kraja osamdesetih i početka devedesetih, prvo što mi padne na pamet jest pitanje: koliko smo stvarno bili svjesni događaja koji nam slijede? Odgajani u okolini koja je bila uvjerena da su uvjeti i vrijeme u kojima živimo privremeni, dočekali smo, istina ne bez strepnje (pa proživjeli smo i sedamdesetprvu!), osnivanje prvih stranaka koje su kao prvu riječ imale Hrvatska!

Ljeti 1989. godine, u vrijeme ljetne sezone, mogli smo nešto pročitati u novinama o tome što se događa u Zagrebu, ali turistička špica nije nam dopuštala previše da se uključimo, a trebalo je obaviti i berbu. I tako je došla jesen, pa zima. I na Krku – Vrbnik je prednjačio – pokrenulo se nešto, što se više nije moglo zaustaviti. Baza je bila konoba *Placa* u Vrbniku, koju je tada vodio Ivan Volarić Savat. Osnovane su podružnice stranaka, a dočekali smo i raspisivanje izbora.

Na razini Hrvatske formirana su tri bloka: Stranka demokratskih promjena (preimenovani Savez komunista Hrvatske), Hrvatska demokratska zajednica i Koalicija narodnog sporazuma, u koju su ušle sve dotad na Krku osnovane podružnice stranaka: Hrvatska demokratska stranka, Hrvatska seljačka stranka, Hrvatska socijalno-liberalna stranka, Hrvatska narodna stranka i Hrvatska kršćansko-demokratska stranka.

Bilo je potrebno napraviti liste kandidata za ondašnju Skupštinu Općine Krk, kao i za kandidate za zastupnike za sva tri vijeća ondašnjeg Sabora Socijalističke Republike Hrvatske: Vijeće općina (VO), gdje je otok Krk kao općina bio izborna jedinica za jednog zastupnika, Društveno-političko vijeće (DPV), gdje je izborna jedinica, osim otoka Krka, obuhvaćala i dio kopna (Crikvenicu, Selce itd.), Vijeće udruženog rada (VUR), gdje je Krk bio također samo manji dio izborne jedinice koja je obuhva-

čala i susjedne otoke te dio kopna, a imala je dva zastupnika: jednog iz kategorije „udruženog rada“, tj. ondašnjih državnih poduzeća, a jednog iz krugova obrtnika, kao jedinog oblika privatnoga gospodarstva. Sjećam se da se oko lista aktivirao Ivan Matanić koji je obilazeći otočna sela i gradove uspio popuniti listu za Skupštinu Općine Krk.

„Naša“ je lista za Sabor, tj. ona iz konobe *Placa*, morala proći potvrdu koordinacije Koalicije narodnog sporazuma. Kao kandidati su s Krka potvrđeni: Ivica Lesica iz Njivica za VUR, obrtnik, Dragutin Žic iz Punta za VUR, direktor *Marine Punat*, i Anton Katunar iz Krka za VO. Kandidat Koalicije za DPV bio je Mika Šnjarić iz Crikvenice, a s Krka mu je bio protukandidat Stipe Lauš iz Njivica (HDZ). Kako bismo se predstavili našim biračima, odlučili smo, među ostalim, organizirati i predizborni skup u domu u Puntu. Kako bih što vjernije opisao atmosferu prije izbora, donosim ovdje svoj govor s tog predizbornog skupa:

Dame i gospodo, dragi otočani i gosti!

Političko se iskustvo, odnosno iskustvo u politici, stječe ili sudjelujući u vlasti ili u opozicionim strankama. Budući da kod nas opozicionih stranaka nije postojalo, političko se iskustvo moglo stjecati ili u Partiji ili u zatvoru. Stoga, ako danas pogledate ljude aktivne na našoj alternativnoj političkoj sceni (mislím na sve one koji nisu Partija), vidjet ćete da su to upravo ljudi koji su prošli jednu od te dvije škole. Ima ih koji su prošli i obje. Mi koji na našu sreću nismo prošli niti jednu od navedenih škola spadamo u političke analfabete koji pokušavaju dati svoj doprinos ovim svekolikim promjenama. Možemo se pitati zašto. Zbog čega nam je sve ovo potrebno. Sva ova gužva oko izbora. Šuma plakata, TV sučeljavanja pa i fizičkih obračuna. Strijeje, za sada još samo verbalne, lete na sve strane. A do sada smo živjeli tako mirno na ovom našem lijepom školju. I sve to zahvaljujući onima koji su cijelo vrijeme bdjeli i mislili umjesto nas. Mislili, podučavali, zaključivali, odlučivali, dakle, u prosjeku smo samoupravljali. Podučavali su nas tako kojem se Bogu valja moliti, koje pjesme pjevati, kakve nacionalne osjećaje gajiti. Znali su nam objasniti tko je zapravo naš prijatelj, a tko neprijatelj. Imali su nepogrešivu intuiciju kad je trebalo donositi odluke o novim investicijama, bez obzira da li su to bile ceste, bolnice ili tvornice. Učili su nas kako treba odgajati djecu, kako bi i njima jednog dana moglo biti dobro, baš kao i nama. U školama su djecu obučavali po besprijekornim programima.

Svake su godine postizali nove radne pobjede, a sve to zahvaljujući specifičnoj organizaciji rada: samoupravljanju. A onda su nas razočarali rekavši da su se zapravo četrdeset i pet godina šalili i da od sada počinju „misliti ozbiljno“. I tako sada već misle ozbiljno četiri mjeseca. U međuvremenu se pojavio i oni koji svoje političko iskustvo nisu pekli samo u Partiji na vlasti sa svojim nešto drugačijim pogledima na život i mi se probudismo. Uvidjesmo tako da nam je cijelo vrijeme pokušavano nametnuti jedan sustav vrijednosti koji nije izrastao na temeljima naših težaka i ribara, na temeljima koje su strpljivo gradile generacije naših pradjedova, živeći od komadića zemlje koji su oteli kamenu. Cijeneći rad i bojeći se Boga stvorili su milje na kojem su nastali počeci naše nacionalne pismenosti, okruženje iz kojeg su stasali mnogi umni i učeni muževi. Stvorili su takav sustav vrijednosti, koji mi moramo istrgnuti iz zaborava, jer se jedino na njemu možemo ponovo uključiti u Europu. I to ne samo u Europu, koja bi bila sinonim gastarbajterstva i DM, nego u Europu kao sinonim za jedan civilizacijski i duhovni nivo. Jer zašto ne reći: to je naš cilj. Da bismo ga postigli, potrebno je stvoriti neke preduvjete. Prije svega konstituirati demokratski hrvatski Sabor, kao najviši organ vlasti, depolitizirati državne organe i organe uprave, razvolastiti paralelne organe vlasti, a u središte interesa staviti čovjeka. Čovjeka kao individu, a ne kao broj u masi, pogotovo ne u „radničkoj klasi“. Uvjeriti tog čovjeka da državni organi postoje zbog njega, a ne obrnuto, omogućiti mu da se u općinskim kancelarijama osjeća kao tražilac, a ne molilac. Znanosti i kulturi dati mjesto koje imaju u svakom civiliziranom društvu, kao motor pokretač svekolikog napretka. Uspostaviti takav školski sustav, koji će školovati mlade ljude da mogu spremno i bez kompleksa zakoračiti u 21. stoljeće i informacijsko doba. Ali vratimo se mi našoj Boduliji i pogledajmo malo zemljopisnu kartu Hrvatskog primorja. Već ćemo na prvi pogled uočiti da se naš otok našao u centru jedne izuzetno ambiciozne subregije. Okružen crikveničkom i novljan-skom rivijerom, otocima Rabom, Lošinjem i Cresom, predstavlja geografski centar, koji bi uz investiciju pameti i kapitala mogao prerasti u stvarni centar. U neposrednoj blizini najveće luke na hrvatskoj obali, vlastitom zračnom lukom, budućim modernim prometnicama povezan sa Zagrebom, Ljubljanom i Trstom mogao bi koncentrirati veliki dio usluga za kojima će ne samo ova regija u neposrednoj budućnosti imati potrebe. Nedostaju jasno prometnice. U prvom redu Plava magistrala koja spaja most, preko istočne strane otoka do Punta i dalje do Raba, a također i moderne trajektne linije koje povezuju naš otok s Rabom i Cre-

som, odnosno Lošinjem. Kada smo već kod mosta i trajekata, podsjetimo da su nam pred dvanaestak godina obećavali kako ćemo se mostom voziti besplatno nakon što bude deset godina u upotrebi. Danas ne samo da se ne vozimo besplatno, nego je taj zasigurno najatraktivniji objekt otočne infrastrukture uknjižen na republički USIZ, dok su trajekti kao nerentabilni ostali na leđima naše Općine. Sličnih odluka, koje će svakako trebati preispitati, ima toliko da ih je nemoguće na ovom mjestu nabrojiti. Ipak spomenimo samo problem raspodjele boravišne takse i što se sve proglašava turističkom infrastrukturom, kako bi se moglo zagrabit i iz ovog džepa. O katastrofalnoj socijalnoj politici ne treba trošiti previše riječi. Pogledajmo samo kako nam žive naša staračka domaćinstva, koja su iznijela teret ovih četrdeset i pet godina. To su ona ista domaćinstva koja su tada proglašavana kulacima jer su imali vlastitu njivu ili braceru i zbog toga se nisu htjeli odseliti u gradove. Možda će ih utješiti kada saznaju da se na Krku u sklopu općinske socijalne politike otvara dom za starije osobe. Ali kada saznaju da će za krevet u tom domu morati platiti 6 000,00 dinara, sigurno će se predomisliti i tražiti mjesto kod časnih sestara, kod kojih i bez dotacije iz općinskih socijalnih fondova čuvaju naše starce za 2 000,00 dinara. I na kraju neizbježna ekološka problematika. O smještaju otočne industrije i deponiju smeća bit će sigurno riječi u mandatu novih općinskih skupština. Pri tome će o tom problemu raspravljati stručni mladi ljudi, svjesni kakva nam budućnost prijeti od na ovaj način vođene ekološke politike. Dakle, izađimo na izbore i pokažimo da znamo razmišljati svojom glavom.

Izbori, koji su uslijedili, iznenadili su i najveće optimiste među nama. Već u prvom krugu naša je lista za Skupštinu Općine premoćno pobijedila, a i ja sam s natpolovičnom većinom osvojenih glasova postao zastupnik. U drugom su izbornom krugu i naša dva preostala kandidata, Ivan Lesica i Dragan Žic, također postali zastupnici. Zastupnik u DPV-u za našu izbornu jedinicu postao je Stipe Lauš (HDZ), s kojim smo imali vrlo dobre odnose. Na otočnoj razini se tek tada trebalo prihvatiti posla – konstituirati lokalnu vlast – s obzirom na to da smo u Skupštini Općine imali golemu većinu. Za predsjednika Skupštine Općine izabran je Ivan Matanić iz Vrbnika, a za predsjednika Izvršnog vijeća Mladen Juranić iz Punta.

Došao je i 30. svibnja 1990. godine i konstituirajuća sjednica Sabora. Zagreb, u kojem sam studirao i radio te proveo desetak godina, bio je za mene potpuno nepoznat grad. Zastave, na koje je provizorno bio našiven grb kako bi prekrrio crvenu petokraku pa i one koje je netko očito iz inozemstva uspio unijeti, preplavile su grad. Ulice krcate svijetom. Svuda pjesma i razdraganost. Narodne nošnje iz cijele Lijepe Naše, povijesne odore. U sabornici se natiskalo oko tri stotine i pedeset zastupnika, koliko su tada brojila sva tri vijeća, i čekalo svečani trenutak: dolazak dr. Franje Tuđmana u sabornicu, koji je na toj sjednici izabran za predsjednika Predsjedništva SRH. Jasno, prve dojmove, još iste večeri nakon povratka iz Zagreba, bilo je potrebno prenijeti ekipi iz konobe *Placa*, gdje se slavilo do kasno u noć.

Slijedili su događaji puni emocija. Na Krk u ljeto 1990. dolazi grupa na čelu s Vladimirom Šeksom sa zadatkom da napišu Nacrt novog Ustava. Tako da smatram da ne bi bilo pretenciozno ako bi se taj Ustav, osim već uobičajenog naziva »Božićni« (jer je usvojen u prosincu 1990.) prozvaao i „Krčkim ustavom“. Prigodom njegova usvajanja uzeo sam riječ u sabornici te, među ostalim, predložio da se u preambulu, na mjestu gdje se govori o kontinuitetu hrvatske državnosti, unese i Frankopanska kneževina koja je sigurno dala značajan pečat hrvatskom kulturnom i političkom biću. Nažalost, prijedlog nije usvojen.

Potrebno je prisjetiti se da su se već u listopadu 1990. kod Knina pojavile prve barikade koje su dale naslutiti da su pred nama teška vremena. Nažalost, prostor, vrijeme, a i moje pamćenje odvode me već u 1991. godinu, kada nam je postalo jasno da se približava ratni sukob za koji se trebalo što bolje pripremiti. Slijedili su prvi dobrovoljci, prva postrojavanja krčkog bataljuna, skupljanje lovačkih pušaka i prikupljanje novca za nabavu oružja. Dobio sam zadatak da u Ministarstvu obrane ispitam što možemo dobiti za novac koji smo na Krku uspjeli skupiti. Pošao sam u Zagreb, bila je subota. Nemalo sam se iznenadio kada mi je uniformirani portir na ulazu u zgradu Ministarstva uljudno objasnio da Ministarstvo obrane ne radi subotom. Slijedili su pokušaji nabave oružja i preko nekih drugih kanala. Nažalost, ne s prevelikim uspjehom. A tada već nastaje pravo ratno stanje kada glavnu riječ u očuvanju Hrvatske preuzimaju naši hrabri muževi i mladići.